

عناصر داستان در مدرسه جلال آلمدیر

علی اکبر امامی

کارشناس ارشد زبان و ادب فارسی

دبيرآموزش و پرورش اسلام آباد حمیل

چکیده

زمان خویش نشان دهد.
داستان «مدیر مدرسه» جدا از پرداختن به واقعیت‌های اجتماعی، مملو از برداشت‌ها تجارت فردی شخصیت مدیر مدرسه است. مدیر مدرسه سرگذشت مدیر بی‌بنایی است بعد از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ که فضای اداری فاسد، سرایجام او را به نامیدی می‌کشاند. نشر شتابزده و بریده‌بریده آل احمد که به «نشر تلگرافی» شهرت یافته، در همین اثر به کمالی شایسته رسید و نسل جوان آن روز و دهه بعد را به شدت تحت تأثیر قرار داد، ویژگی‌های جلال آلمدیر را در داستان نویسی و تکنگاری در کمتر نویسنده‌ای می‌توان یافت. از میان آثارش، بیش از همه داستان‌های بلند و کوتاه‌ش جلب توجه می‌کند. همسرش سیمین دانشور، که خود نویسنده‌ای موفق و پرآوازه است، نثر جلال را حاصل قلمی تلگرافی، حساس، دقیق، خشن، صریح، صمیمی و منزه‌طلب توصیف می‌کند. نویسنده برای پرداخت آن از ادبیات قدیم هم بهره گرفته است. مثل‌ها گاهی سر و دست بریده‌اند که برای نمونه به مواردی اشاره می‌کنیم. تجربه کرده بودم کلفت‌های سرچهار موجودات مزاحمی از آب در می‌اینند (آل احمد ۱۳۶۴: ۱۸) تشبیهاتش نمایانگر درون عصی و ناسازگار اوست: روی میزپاک و مرتب بود - درست مثل اتفاق مهمان خانه تازه عروس‌ها - هر چیز به جای خود و نه یک

نوشته‌های داستانی، مقاله‌ها، گزارش‌ها و ترجمه‌های این نویسنده خواستاران بسیار داشت. وی از نویسنده‌گان پرکاری است که به رغم کوتاهی عمر، آثار متعددی از خود به یادگار گذاشته است. مشهورترین اثر جلال آلمدیر داستان بلند «مدیر مدرسه» است که به سال ۱۳۳۷ انتشار یافت. این اثر که از موفق‌ترین آثار آل احمد به حساب می‌آید، حسب حال معلمی است که بدلیل خستگی، کسالت و یکنواختی کار تدریس، تلاش می‌کند مقام مدیریت مدرسه‌ای را به دست آورد. آل احمد برای نشان دادن آشفته بازار دوران خود به شرح حوادث پی در پی می‌پردازد. میان حوادث طرح شده رابطه مستحکمی وجود دارد و با سپری شدن هر رویداد شخصیت اصلی داستان که راوی هست - به تجربه‌های ارزشمندی دست می‌یابد. هر چند که در نهایت، مجبور به استغفا می‌شود و نمی‌تواند به نظام حاکم بر جامعه و اداره آموزش و پرورش وقت کنار بیاید. نویسنده در این داستان توانمندی خود را در شخصیت پردازی به اثبات می‌رساند و تنها به شرح حوادث در یک مدرسه دورافتاده نمی‌اندیشد. او قصد دارد با توصیف یک مدرسه و آدمهای آن در عمل، جامعه را بررسی و ارزیابی کند. در واقع، مدرسه نمادی برای طرح و تشریح جامعه روزگار نویسنده است که سعی دارد با خلق حوادث متعدد، فساد حاکم بر جامعه و دستگاه دولت را در

در این مقاله ابتدا زندگی نامه کوتاه جلال آلمدیر مطرح می‌شود؛ خلاصه‌ای از داستان زیبای مدیر مدرسه، که از آثار ارزنده این نویسنده‌معاصر است، در ادامه می‌آید و ضمن توضیح و تعریف عناصر داستان مدیر مدرسه با استناد به کتاب‌های معتبری که در خصوص این داستان نوشته شده است، مورد بررسی قرار می‌گیرد. هدف ما از نگارش مقاله حاضر این است که روشن شود داستان مدیر مدرسه آل احمد دارای عناصری است که این عناصر زیبا، داستان را از همه لحاظ برجسته و ممتاز کرده است.

کلیدواژه‌ها: جلال آلمدیر، مدیر مدرسه، تکنگاری، نثر تلگرافی، عمل، گفتار

٦٦٦

جلال الدین سادات آل احمد، معروف به جلال آلمدیر، فرزند حسین طالقانی در محله سید ناصر الدین از محله‌های قدیم شهر تهران، به دنیا آمد، پدرش در کسوت روحانیت بود، دوران کودکی را با آیین‌های مذهبی آغاز کرد. پس از گذراندن دوران تحصیل در سال ۱۳۲۱ به استخدام آموزش و پرورش درآمد. در سال ۱۳۲۴ شمسی، با چاپ نوشته‌ای با عنوان «زیارت» در مجله سخن نامش بر سر زبان‌ها افتد. نویسنده زیارت مردی بود با ذهنی کنجکاو، نگاهی دقیق، مطالعاتی وسیع و قلمی روان. در سال‌های بعد

معلم کلاس چهارم می‌گذرد، می‌پردازد و بعد، ناخواسته خود را لو می‌دهد که مدیر مدرسه است و نماینده وزارت فرهنگ نیست. در ادامه نیز با یکی از شاگردان قدیمی‌اش روبه‌رو می‌شود و ماجراهایی را که برایش اتفاق می‌افتد، نقل می‌کند. به خودش سرکوفت می‌زند که چرا آمده و چه کاری از دستش برمی‌آید ... راوی بیان می‌کند که آن شب تا دیر وقت نخوابیده است و فردا گزارش را می‌نویسد و با امضای خود و گواهی همه معلم‌ها برای اداره فرهنگ و کلانتری می‌فرستد و غروب بچه‌های کلاس ششم را به ملاقات معلم حادثه دیده می‌فرستد. روز بعد، پدر معلم کلاس چهارم به مدرسه می‌آید و می‌گوید که این آمریکایی که با او تصادف کرده، قول داده است که جایی برایش کار پیدا کند و به او می‌فهماند که بی‌خودی گزارش داده است و ... .

عناصر داستان در داستان مدیر مدرسه:
جلال آل احمد:

۱. زاویه دید:

یکی از مواردی که در ارزیابی داستان مدنظر قرار می‌گیرد. راوی است.

ادامه مطلب در وبگاه نشریه ...

ذره گرد فقط خاکستر سیگار من زیادی بود؛ مثل تفی در صورت تازه تراشیده‌ای ... قلم را برداشت وزیر حکم چیزی نوشته و امضا کرد (آل احمد: ۱۳۶۴: ۷).

تلash شده است در نگارش این سطور ناقص، به بررسی عناصر داستان در داستان مدیر مدرسه؛ اثر جلال آل احمد پرداخته شود. ابتدا به شرح کوتاهی از داستان - آنچه در کتاب سال چهارم دبیرستان آمده است - می‌پردازیم.

خلاصه‌ای از داستان

مدیر مدرسه جلال آل احمد:

بنته داستان مدیر مدرسه بسیار مفصل و طولانی است، اما آنچه در کتاب زبان و ادبیات فارسی سال چهارم دبیرستان آمده، بیان کوتاهی از داستان است. روایت‌کننده داستان با ده سال سابقه معلمی و تدریس تصمیم می‌گیرد مدیر مدرسه شود. او یک روز عصر که مثل روزهای گذشته مدیر مدرسه در مدرسه نیست. پس از تعطیلی مدرسه معلم کلاس چهارم را که با یکی از معلم‌ها از مدرسه به سمت خانه خودش در حال حرکت است، یک ماشین آمریکایی زیرمی‌گیرد. فراش مدرسه خبر را به مدیر مدرسه می‌دهد. آمریکایی که تازه در آن حوالی خانه گرفته با معلم کلاس چهارم تصادف می‌کند و فرار می‌کند. در این حال، مدیر مدرسه احساس مسئولیت می‌کند ابتدا به پاسگاه جدید کلانتری و سپس جهت دیدن معلم به مریض خانه می‌رود. زمانی به مریض خانه می‌رسد که در بسته است و روی در نوشته شد: از ساعت ۷ بعد ورود منوع بازیرکی خود را نماینده وزارت فرهنگ معرفی می‌کند و به ملاقات معلم می‌رود. در ادامه، به توصیف حالات معلم کلاس چهارم می‌پردازد و سپس پدرش را می‌بیند و به شرح وقایعی که بین او و پدر

منابع

۱. آل احمد، جلال؛ *مدیر مدرسه*، انتشارات رواق، تهران، ۱۳۴۰.
۲. استعلامی، محمد، *پرسی ادبیات امروز*، انتشارات روز، تهران، ۱۳۵۰.
۳. براهی، رضا، *واقع‌گرایی در ادبیات داستانی*، *معاصر ایران*، انتشارات بی‌تا، تهران، ۱۳۸۵.
۴. بهارلو، محمد، *دانستان کوتاه ایران*، انتشارات طرح نو، تهران، ۱۳۶۹.
۵. جمال‌زاده، محمدعلی؛ *تقد و پرسی مدیر مدرسه*، انتشارات راهنمای کتاب، تهران، ۱۳۷۷.
۶. دانشور، سیمین، *غروب جلال*، انتشارات رواق، تهران، ۱۳۶۰.
۷. شیمسا، سیروس؛ *أنواع ادبی*، انتشارات دانشگاه پیام‌نور، تهران، ۱۳۸۲.
۸. میرصادقی، جمال، *دانستان نویس‌های نام‌آور*، *معاصر ایران*، نشره قلم، تهران، ۱۳۸۲.

جلال‌زاده

